

Το Ριζάρειο Κληροδότημα και το Ζαγόρι

Με βάση κάποιες ασφαλείς πληροφορίες μας θα προ-
σπαθήσουμε από τη στήλη αυτή να δώσουμε μία καλόπιστη
και αντικειμενική εικόνα για το πού ακριβώς βρίσκεται αυ-
τή τη στιγμή από πλευράς Ριζαρείου Κληροδοτήματος το
θέμα της εκπληρώσεως των νέων υποχρεώσεων του προς το
Ζαγόρι μετά την έκδοση της γνωστής υπ' αριθ. 994/1980 α-
ποφάσεως του Έφετείου Αθηνών.

Φαίνεται λοιπόν πως η εφαρμογή της ως άνω απόφασε-
ως σ' όλη την έκτασή της θα αρχίσει από τον προσεχή Σε-
πτέμβριο. Αυτό οφείλεται στην καθυστέρηση της έγκρίσεως
του Προϋπολογισμού της Ριζαρείου εκ μέρους του Έπουρ-
γείου Οικονομικών για όρισμένους τυπικούς λόγους κι ακό-
μη σ' όρισμένες πρόσκαιρες οικονομικές δυσκολίες του Κλη-
ροδοτήματος. Οι τελευταίες συνδέονται με την, λόγω ανα-
τιμήσεως των υλικών, ηύξημένη επιβάρυνση της Ριζαρείου
κατά τη νάνεγερση του νέου μεγάλου κτιρίου της στον Πει-
ραιά, την έφετεινή καθήλωση των ένοικίων της από τα άλλα
άκίνητα και τέλος τις ζημιές που υπέστησαν. Πολλά από αυ-
τά κατά το μεγάλο σεισμό της 24ης Φεβρουαρίου Πάντως ένα
είναι βέβαιο: ότι τα οικονομικά της Ριζαρείου ανορθώνον-
ται ήδη με την υπό πολύ εύνοϊκούς όρους μίσθωση του νέου
μεγάρου της στον Πειραιά, την άνεγερση με αντιπαροχή τε-
ράστιου συγκροτήματος στην Κατερίνη και κυρίως με την
άξιοποίηση των ακινήτων της που περιήλθαν στην κυριότη-
τά της (Φάληρο, Ίόνιος Σχολή, Άγροτικό Οικότροφείο Ί-
ωαννίνων) λόγω ανταλλαγής του κεντρικού οικοπέδου της.
Αν όλα πάνε καλά, μέσα στην έρχόμενη έξαετία τα έσοδα
της Ριζαρείου θα πρέπει να τριπλασιαστούν κι αυτό
σημαίνει φυσικά ανάλογη αύξηση και του προς το Ζαγόρι
διατεθένου ποσο του 30ο)ο των έτησιών προσόδων της,
που σήμερα είναι γύρω στα 12.000.000 δρχ.

Άλλά για να επανέλθουμε στο κύριο θέμα μας το πα-
ραπάνω ποσοστό σύμφωνα με την Έφετειακή απόφαση θα
πρέπει να διατίθεται κάθε χρόνο για α) την συντήρηση του
οικότροφείου μαθητών Δημοτικού Σχολείου που λειτουργεί
από χρόνια στο Μονοδένδρι β) την ίδρυση και όσο το δυνα-
τόν μεγαλύτερη ανάπτυξη επίσης στο Μονοδένδρι κέντρου
Χειροτεχνίας με οικότροφείο (για τα δύο φύλα) και ιδίως
Κέντρου μαθητείας και Κέντρου παραγωγής ειδών της πα-
ραδοσιακής Ήπειρωτικής λαϊκής τέχνης γ) την εύρυθμη
λειτουργία και περαιτέρω ανάπτυξη της Λαμπριαδείου Βι-
οτεχνικής Σχολής Άνω Πεδινών Ζαγορίου δ) την επιδότη-
ση μαθητών που φοιτούν στο Γυμνάσιο και Λύκειο Τραπεζο-
λου καθώς και των Καθηγητών που υπηρετούν στα ως άνω
Σχολεία και ε) την συντήρηση και αξιοποίηση των πολιτι-
στικών μνημείων της περιοχής Ζαγορίου.

Άς δοϋμε λοιπόν μία προς μία αυτές τις παραπάνω
δραστηριότητες - στόχους προς τις οποίες θα κατευθυνθεί
ή ειδικότερη μέριμνα τός Ριζαρείου σύμφωνα με το πνεύμα

που διαμορφώνει ή δικαστική απόφαση:

Α) Οικότροφείο Δημοτικού Σχολείου Μονοδενδρίου:

Λειτουργεί υποδειγματικά από χρόνια και εξυπηρετεί παιδιά από
όλο το Ζαγόρι και κυρίως από εκείνα τα χωριά που έχουν κλείσει τα
Σχολεία τους. Ο προϋπολογισμός της λειτουργίας του είναι: συγκεκρι-
μένος και είναι έπόμενο να συνεχισθεί ή ενίσχυσή του στην ίδια βάση,
υπολογιζόμενων πάντοτε των σχετικών πληθωριστικών τάσεων της ε-
ποχής μας.

Β) Χειροτεχνική Σχολή θηλέων Μονοδενδρίου:

Κι εδώ πρέπει να αναγνωρίσουμε ότι μέσα σε ελάχιστο χρονικό
διάστημα έχει γίνει αξιόλογη εργασία. Οι μαθήτριες εκτός από το πα-
ραδοσιακό ύφαντο ειδικεύονται και στο κέντημα, όπου έχουν δώσει λα-
μπρά δείγματα επίδοσης επάνω στην άριστουργηματική Ζαγορίσια πο-
διά και στο μοναδικό συγγόνι του τόπου μας. Είναι βέβαιο ότι οι από-
φοιτες αυτής της Σχολής θα ξεχωρίζουν για την ειδικότητά τους σε χει-
ροτεχνικά αντικείμενα που έχουν εκλείψει κι ακόμη ότι θα εξελιχθούν
σύντομα σε αυτόνομες επαγγελματικές προσωπικότητες που θα κερδι-
ζουν με το παραπάνω το ψωμί τους. Το πιο σημαντικό όμως είναι ότι
τα 80ο)ο των πρώτων αποφοίτων της Σχολής θέλουν να μείνουν στο
Μονοδένδρι για να δουλέψουν σε επαγγελματική πλέον βάση στο «ερ-
γαστήριο» που σκέφτεται να δημιουργήσει εκεί ή Ριζαρεία για να ε-
κποληρωθεί και κατά το πνεύμα της αποφάσεως του Έφετείου ή έννοια
του «Κέντρου Χειροτεχνίας». Το πείραμα είναι σημαντικό και θα πρέ-
πει να ευχθούν όλοι οι Ζαγορίσιοι να πετύχει στην αρχική πηγή δη-
λαδή δίπλα στη Χειροτεχνική Σχολή Μονοδενδρίου που έχει όλα τα
μέσα αυτή τη στιγμή να το κατευθύνει γιατί μόνο έτσι θα άπλωθεί σάν
όριστικό Πρόγραμμα με τη βοήθεια της Ριζαρείου, πάντοτε α κ τ ι-
ν ο ε ι δ ω ε σ' όλοκληρο το Ζαγόρι με τη λειτουργία εργαστηρίων -
παραρτημάτων που θα πλαισιώνονται κυρίως από τις απόφοιτες των
Σχολών Μονοδενδρίου και Άνω Πεδινών, όπως θα δοϋμε παρακάτω.

Άπ' όσα γνωρίζουμε λοιπόν ή Ριζαρεία για φέτος έτοιμάζει τη
νομική μορφή με την οποία θα λειτουργήσει στο Μονοδένδρι το πρώτο
«εργαστήριο» των αποφοίτων της Χειροτεχνικής Σχολής της και μερι-
μνά για την εξασφάλιση των μέσων (οικόμα, αρχαλείες, πρώτες ύλες
κ.λπ.) που θα το βοηθήσουν να πάρει από την αρχή το σωστό άρσημα,
που θα αποδειχθεί ίσως σύντομα και σημαντική πορεία για όλο το έργο
γυναικείο στοιχείο του Ζαγορίου.

Γ) Λαμπριάδειος Βιοτεχνική Σχολή Άνω Πεδινών:

Η άκτινοβολία και ή προσφορά της είναι γνήσιη. Η διοίκηση
της κατάφερε να τη στεγάσει στο νέο όρατο κτίριο της στην είσοδο του
χωριού, το οποίο έλλειφε πόριον, παραμένει ήμικτελει με αποτέλεσμα
να παρεμποδίζεται τόσο το εκπαιδευτικό έργο της Σχολής, όσο και ή
παραγωγή των ανεπανάληπτων προϊόντων της, που έχουν μεγάλη ζή-
τηση. Είναι λογικό λοιπόν — κι αυτό φαίνεται ότι το έχει κατανοήσει
ή Ριζαρεία Σχολή — σε πρώτη φάση να τελειώσουν οι κτιριακές έρ-
γασίες στη Λαμπριάδειο για να μπορέσει να επιτελέσει το σημαντικό
έργο της. Εφόσον μάλιστα ή Ριζαρεία υπεισέλθει στα οικονομικά της

• ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗΝ 6η ΣΕΛ.

Ο ΣΠΥΡΟ ΣΤΟΥΠΑΣ (Κλέφτικο - ψάθας)

Θά πάρω έναν άνιφορο κι' έναν άνιφοράκι
Νά θρω κλαράκι φουντωτό στη ρίζα του λιθάρι
νὰ κάτσω νὰ συλλογιστώ τῆς φυλακῆς τὰ νιτέρτια.
Ἡ φυλακή ἔχει θάνατα καὶ σιδερένιες πόρτες
ἔχει καὶ δεσμοφύλακες μὲ τὰ κλειδιά στὰ χέρια.
Χαρὰ στοὺς νηοὺς πού τὰ βαστούν, χαρὰ στὰ παληκάρια,
Χαρὰ στοὺ Στούπα τὴν καρδιά τὸ πῶς τὸ νταγιαντάνη
Βουνὰ γιὰ χαμηλώσετε Κάμποι γιὰ ψηλωθεῖτε,
γιὰ νάβω τὴν πατρίδα μου τὴ δόλια μου γυναικα,
γιὰ νάβω τὰ παιδάκια μου νὰ τ' ἀποχαιρετήσω
Ταχιά μὲ παίρνουν ἀπὸ δῶ, ταχιά θὰ μὲ κρεμάσουν.

Σημείωση: Ὁ Σπύρο Στούπας ἦταν «κλέφτης» ἔδρασε μὲ τὸν τα-
ῖφά του στὸ Ζαγόρι - Πωγωνί - Β. Ἠπειρο. Προδόθηκε καὶ πιάστη-
κε στὴν Περιφέρεια Δελβίνου περὶ τὸ 1890.

Ο ΘΑΝΑΣΗΣ ΜΠΑΛΤΣΟΣ (Ψάθας - Σαρακατσ.)

Ἀπόψε εἶδα στὸν ὕπνο μου εἶδα καὶ στὸν εἰρή μου,
εἶδα τὸν ἥλιο θαμπερὸ τ' ἀστέρια νὰ παλεύουν
καὶ τὸ φεγγάρι κόκκινο στὴν ὥρα του δὲ θύγῃ
— Εἴργα το Γιώργημ εἴργατο τοῦ ὕπνου τ' ὄνειρό μου.
— Ὁ ἥλιος εἶν' ὁ θάνατος τ' ἀστέρια οἱ στρατιῶτες
καὶ τὸ φεγγάρ' πού χάθηκε εἶναι ὁ Βασιλέας.
Τὸ λόγο δὲν ἀπόσπασε τὸ λόγο δὲν ἀπέπειπε
Ἄλλ' τσαούσης φώναξε στῆς φυλακῆς τὴν πόρτα
— Θανάτ' σὲ θέλ' ὁ Ἀλάμπης κι' ὅλοι οἱ μπαμπασιάδες
— Ἄν εἶν' ἀπὸ τὸ Βασιλιά κουρμπάνι νὰ τοῦ γένω
Κι' ἂν εἶν' ἀπ' τὸν Ὀλάμπη Ζαγόρι νὰ φορήσῃ
Κι' ἂν εἶν' ἀπ' τὸν Ἀλάμπη Ζαγόρι νὰ φορήσῃ
Τὸ χαρά μὲ τὴ δροσιά τοῦ ποταμοῦ νὰ γῇ ὁ ἥλιος
Κρεμάσανε τὸ Μπαλτσὸ στῆς φυλακῆς τὴν πόρτα.

Σημείωση: Ὁ Μπαλτσὸς ἔδρασε σὰν «κλέφτης» τὰ τελευταῖα χρό-
νια τῆς Τουρκοκρατίας στὴν Ἠπειρο. Πιάστηκε «μὲ προδοσία» στὸ
«κονάκι» τοῦ κουμπάρου του στὴν περιοχή Βραδέτου - Τραπεζοῦ.

Ο ΣΩΤΗΡ - ΧΑΙΝΑΣ (Κλέφτικο ψάθας)

Μὴ μὲ τηρᾶς μανούλα μου καὶ σὺ γλυκεῖά μ' ἀγάπη
Μὴν κλαῖτε μὴ θρηνίζετε καὶ μὴ θαρσύνετε
μὲ μπαμπασιά μὲ πλάκωσαν μὲ μπαμπασιά μὲ παίρνουν
Μὲ πᾶνε χωροφύλακες κι' αὐτοὶ οἱ σταυρωτῆδες
μὲ τὸ λιτάρι στὸ λαμό τὰ σίδερα στὰ χέρια
Ἐμένα τὸν Σωτήρ - χαινα τὸ ἄξιο παληκάρι.
θένα μὲ κλείσαν φυλακὴ ψηλὰ στὸ Παλαμῆδι
Ἐκεῖ θὰ ρηθῇ νὰ σᾶς ἴδω, ἐκεῖ νὰ μὲ νοιαστῇ
Ἐκεῖ θὰ γίν' ἡ δίχτυ μου στὸ κακουροδιέτο.
— Ἀνάθεμα τοὺς δικαστὰς κι' αὐτὸν τὸν Σαγγελέα
πού δὲ δικάζει ἐξήμνη πού δὲ δικάζει χρόνια
παρὰ σοῦ παίρνουν τὴν ψυχὴ, σὲ δάζουν ἐσθία

Σημείωση: Ὁ Σωτήρχανας «κατοικοκλέφτης» στὰ χρόνια 1912 —
1920 πιάστηκε καὶ δικάστηκε ἰσοβία.

Σαράντα κλέφτες εἴμαστε σαράντα παληκάρια
κι' ὅλοι τὸν ὄρκο κάναμε σὸ ἅγιο τὸ Βαγγέλιο
"Ἄν ἀρρωστήσῃ ὁ σύντροφος ὅλοι νὰ τὸν ἐσθιάμε
πέρασαν μέρες ἄγριες καὶ μῆνες ὀργισμένοι
κι' ἀρρώστησ' ὁ καλύτερος ὁ πλούσιος κι' ἀντρεωμένος
"Ἐνας τὸν ἄλλον ὁμιλεῖ ἕνας τὸν ἄλλον λέγει:
— Σύντροφοι τί τὸν κάναμε τὸν ἀρρωστο στὰ ξένα;
Κι' αὐτὸς τοὺς ἀποκρίθηκε καὶ τοὺς γλυκομίλει
— Ἀδέρφια μὴ μ' ἀφήσετε στὸν ἔρημο τὸ λόγγο
Γιὰ πάρτε με καὶ σύρτε με σὲ μιά ψηλὴ, ραχοῦλα
Νὰ ἐλέπω νηοὺς νὰ ἐλέπω νηὲς νὰ ἐλέπω παληκάρια
Νὰ ἐλέπω καὶ τὸν τόπο μου τὴν ἔρημη τὴ μάνα
Νὰ ἐλέπω τὸ πῶς θλίβετε, πῶς χύνει μαῖρα δάκρυα
Στὸ παραθύρι κάθεται τὴς στράτες ἀγγιναντῆ
Τὶ στράτες καὶ τὰ πέλαγα κι' ὅλα τὰ κορφοβούνια.

Ο ΑΗΤΟΣ (Ψάθας)

"Ἐνας ἄγρος καθότανε ψηλὰ σὲ στρουγγελλὴ
εἶχε τὰ μάτια κόκκινα καὶ τὸ κεφάλι μᾶζο
κρατοῦσε καὶ στὰ νύχια τοῦ ἀνθρώπινου κεφάλι.
Θολὲς βολὲς τὸ τσίμπηγε καὶ τὸ συγχωροῦσε:
Κεφάλι πᾶς μου τίεκανε καὶ σέχονε κομένο;
(ε) Εἴγνα κοπέλες φύλησα κι' ἐξήγνα παντρεμένες
Μὰ κεῖ στὴν κόρη τοῦ παπᾶ τὴ μικροπαντρεμένη
Μὲ πιάσανε μὲ προδοσίᾳ μου κόψαν τὸ κεφάλι.

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΣΤΗ ΒΡΤΣΗ ΤΟΥ ΚΟΝΟΜΟΥ

Στὶς 15 Αὐγούστου γίνεται ὅπως
εἶναι γνωστὸ τὸ Πανηγύρι στὸ Τσε
πέοβο πού πάντα σημειώνει μεγάλη
ἐπιτυχία.

Τὸ πρωὶ τῆς τρίτης μέρας τοῦ
γλεντιοῦ ὁ Κώστας Καψάλης μὲ τὰ

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ Κ. ΚΑΨΑΛΗ

Τὰ χρόνια τὰ παλιὰ ὅλ' οἱ γλεντζῆδες
βγάλαμαν ἕνα νόμο.
Ὅταν τὸ πανηγύρι σκόλαγε
νὰ πᾶμε ὅλοι στὴ βρύση
στὸν Κονόμο.

Τότες ἤμουνα μικρὸς
γερὸς καὶ νέος.
κι' ἀπ' τὰ μεράκια τὰ πολλὰ
καὶ τύφλα μεθυμένους

«Τακούτσια» του, μεθυμένους
στὰ «ῥαῖα» του στὴ βρύση
τὸ παρακάτω τραγούδι. Ἦταν ἡ
ρα πού οἱ στίχοι δῶσαν τὸ πρῶ-
το δίσμα στὶς λέξεις. Τοῦ αὐτοῦ
καὶ τοῦ χρόνου.

ΡΕΦΡΕΝ

Ἐχω πᾶς μὲς τὴν ὄβριμ,
γιατί τάχα μὲ μιά χήρα.
Ἀπὸ τὰ πολλὰ τῆς χάδια
μοῦχε φάει τὰ φυλλοκάρδια.

Ζοῦσε τότες εἶχα καὶ τὸ φίλο μ'
τὸν Πάνο Γεροκώστα
ἀπ' τὰ μεθύσια τὰ πολλὰ
τὰ φέραμαν ὅλα πάτ' καὶ πότ'

Κωνσταντῖνος Ράδος (1862-1931)

Ο ΠΙΛΟΤΟΣ ΤΟΥ ΔΑΡ - ΜΠΟΓΑΖ

Β' ΜΕΡΟΣ (Τελευταῖο)

Ὁ τούρκικος στόλος, μοιρασμένος σὲ δυό, προσπαθοῦ-
σε νὰ μπλοκάρει τὴ Σάμο κι' ἐπειτα νὰ κάνει πλάτες στὸ
στρατὸ νὰ περάσει τὸ Δάρ - Μπογάζ μὲ τὶς φελοῦκες καὶ νὰ
κάνει ντιομπάρκο ἀπάνω στὸ νησί. Ὁ μισὸς λοιπὸν ἦταν
πρὸς ὥρα ἀραγμένος ἀποκάτω ἀπ' τὸν κάβο τῆς Καναπί-
τσας, στὸ πλευρὸ τῆς Ἀσίας, κάτω ἀπ' τὸ Δάρ - Μπογάζ,
ὅσο - θέντο τοῦ ἑλληνικοῦ. Ὁ ἄλλος μισὸς πού εἶχε κατέ-
θει ἀπὸ τὰ Δαρδανέλλια, ἦταν ἀπ' ἔξω ἀπ' τὸ Κάστρο τῆς
Χίου στὴν ἄγκυρα καὶ μελετοῦσε νὰ πέσει μὲ περίσταση μὲς
στὸ Δάρ - Μπογάζ ἀπὸ πάνω. Πρῶτη εἶχε σαλτάρει ἡ φρε-
γάδα «Εσμέτ» γιὰ κατασκόπευση, κι' ἦρθε στοὺς Φούρνους,
ἐπειτα στὸ Καρλόθασι καὶ τραβοῦσε στὸ Κουσάντασι πρῶτα.

Οἱ δικοὶ μας, πάλι, ἡ μοῖρα τοῦ κύρ Γιωργάκη Σαχτού-
ρη, ἡ μοῖρα τοῦ Κολανδρούτσου καὶ οἱ ὕδραῖοι καὶ ψαριανοὶ
μπουρλοτιέροι, εἶχαν ρίξει τὴν ἄγκυρα πίσω ἀπ' τὸν Ἄ-
σπρο Κάβο κατὰ τὸ Τηγάνι καὶ κατὰ τὴν Κολόνα. Ἐξαφνα
λοιπὸν τοῦ παρουσιάστηκε τοῦ καπτάν Νικόλα ἡ τούρκικη
φεργάδα σὰν στοιχί, ἀφήνοντας τὸ Κοκάρι δεξιά. Δὲν ἐπε-
ρίμενε τούρκικο τόσο κοντά. Τοῦρθε ἡ ἰδέα νὰ χωθεῖ μὲς στὸ
Δάρ - Μπογάζ, μὰ δὲν ἐπρόφτανε. Ἡ ὀλοκαίνουργια φρε-
γάδα, ὅλα τὰ πανιά τῆς ἔξω, ἐρχότανε καταπάνω του. Ἐ-
λαμπε ὅλη. Ἡ φιγούρα τῆς μπροστὰ χρυσή, ἡ πρύμη τῆς
ψηλὴ, κεῖ πάνω, ὅλο μιχλιμπιδία. Πενήντα τέσσαρες μου-
καπόρτες ἀνοιχτὲς δείχνανε τὰ μεγάλα τῆς κανόνα. Ὅταν
ἔγινε σὲ τίρα κανονιοῦ, ἔριξε μιά τοῦ δύστουχου καπτάν Νι-
κόλα. «Ἐλα πάνω!» Τὶ νὰ κάνει; Ὁρτοσάρισε, λιγώστεψε
τὸ πανί του, πᾶει κατὰ τὴ φεργάδα. Αὐτὴ ἐστάθηκε ἀλὰ
κάπα κι' ἔριξε τὴ σχοινένια σκάλα. Ἀσπρος σὰν τὸ πανὶ ὁ
Φραγγιὸς σκαρφάλωσε ἀπάνω. Ἦξερε τὰ τούρκικα. «Σα-
μαχλάρ χαῖρ ὁσλὸν, Ἐφέντηδες!» Καὶ δὸς του τεμενέ-
δες. Τὸν πῆγαν στὸν Πατρονάμπη. «Ὁσκελτινίζ!» χαιρετη-
θήκανε. — «Ποῦ πᾶς; — Φεύγω, ὑψηλότατε, γιατί φοβάμαι
τὰ ταγκαλᾶκια». Ἦτανε κι' ὁ μουτεσαφίρης τοῦ Κουσάντα-
σι μέσα. Τὸν ἐγνώρισε, — «Πατρονάμπη, τοῦ λέει, ἔχεις τὸν
καλύτερο πιλότο στὰ χέρια σου. Ἀπ' αὐτὸν ἄλλος δὲν εἶναι
νὰ σὲ πᾶει μὲς στὸ Δάρ - Μπογάζ τὰ μεσανυχτὰ!» Ὁ κα-
πτάν Νικόλας ἀνατρίχισε. «Νὰ πάω τὸ θάνατο μὲς στ' ἀ-
δέρφια μου!»

Ὁ Πατρονάμπης ἐχάϊδεψε δυὸ τρεῖς φορές τ' ὠραῖο
ξανθὸ τοῦ γένι. Ἐσπρωξε τὸ σαρίκι του ἴσα μὲ τὰ φρύδια,
ἔβαλε τὸ ἄσπρο του ἀριστοκρατικὸ χέρι στὶς μαλαματοκα-
πνισμένες πιστόλες του καὶ μὲ τὸ ἄλλο τράβηξε ἕνα πουνγί
φλωριά.

— «Γκιαούρη! τοῦ λέει, κοίτα με καλὰ στὰ μάτια». Ὁ
καπτάν Νικόλας εἶχε συνέλθει. Τὸν κοίταξε ἀτάραχος.

— Γκιαούρη! τοῦ λέει δειχνοντας τὰ πιστόλια καὶ τὸ
πουνγί! «ἢ τοῦτο ἢ κεῖνα! Ὅα μὲ πᾶς στὸ Δάρ - Μπογάζ!»

Ὁ καπτάν Νικόλας εἶχε κάνει πλέον τὸ σχέδιό του.
— Μείνε μαζί μ' ἐμεῖς κολασοῦξες, τοῦ λέει ἑλληνικά ὁ μου-
τεσαφίρης. Συλλογίσουτὴ φαμίλια σου πούχεις στὸ καῖκι.
Ὁ Πατρονάμπης εἶναι σκύλος. Θὰ τοὺς θουλιάξει καὶ θὰ
σκοτώσει καὶ σένα! Μείνε στὴ δούλειμ τοῦ Πατισάχ, δὲ θὰ
μετανοήσεις.

— Πατρονάμπη, εἶπε ὁ καπτάν Νικόλας, κι' ἔβαλε τὸ
χέρι του στὸ λαμό του, εἶμαι πιστὸς στὸ Ντοβλέτι καὶ μένω
μ' ὅλη μου τὴν εὐχαρίστηση στὴ δούλειμ τοῦ Βασιλικοῦ
Ντοναμά.

— Ἀφεριμ! ἐφώνησε ὁ τούρκος καὶ τούριξε τὸ πουνγί.
Ἄντε νὰ δώσεις τ' ἄσπρα στοὺς ἐδικούς σου καὶ νὰ γυρί-

σουν στὸ Κουσάντασι. Εἴμαστε μεις νὰ τοὺς διαφεντέψουμε.
Στὰ ζεϊμπέκια νὰ λένε πῶς εἶναι στὴ δούλειμ μου καὶ φτά-
νει.

Ὁ καπτάν Νικόλας πῆρε τὰ φλωριά κι' ἔτρεξε στὸ
καῖκι. Ἦτανε ὅλοι σὰν πεθαμένοι.

— Νικόλα μου! Νικόλα μου! Εἶπε ἡ κυρὰ Ρήνη.
— Μὴ φοβόσαστε! δὲν εἶναι τίποτα! τοὺς λέει ὁ κακο-
μοῖρης ὁ καπτάν Νικόλας μὲ ψεύτικο κουράγιο.

Τὴν ἀγκάλιασε, ἀγκάλιασε τὰ παιδιὰ, τὴν ὁμορφὴ τὴ
Μαντίνα, κοπέλα πιά στὸν καιρὸ τῆς, καὶ τὴ ναζοῦ τὴ Βε-
νέτα, καὶ τὸ Ζαφείρη τὸ καλὸ παιδί, καὶ τὸν μικρὸ τὸν κα-
κομοιροῦλὸ τὸ Φῶτη πού τὸν λέγανε χαϊδευτικά, Φισίση, τὸ
καμάρι τους. Ἀγκάλιασε τὸ Γιώργη. Ἐκανε νὰ τὸν πάρει
τὸ παράπονο. Μὰ κρατήθηκε. Κεῖνοι κλαίγανε καὶ ὁ Φισί-
σης τοῦ φίλαγε ὁλόένα τὸ χέρι. Πῶς θαστήχτηκε, πῶς θα-
στήχτηκε! Καῦμένος καπτάν Νικόλας! Ἀγκαλιάζοντας
τοὺς κρυφομίλησε:

— Κάντε πῶς πᾶτε στὸ Κουσάντασι καὶ μὲ τὴ σκοτεινιά
θγαεῖτε τὴν Ζωοδόχο Πηγὴ καὶ πᾶτε στὸ Δεσπότη, τὸν Ἅγιο
Σάμου, τὸν Κύριλλο, νὰ σᾶς δώσει κονάκι.

Κατάπαιε τὰ δάκρυά του, ἀνέθηκε ἀπάνω καὶ κάθησε
ἡσυχος πίσω ἀπ' τὸν Πατρονάμπη, μὲ σκυμμένο τὸ κεφάλι.
Καταλάβαινε πῶς δὲν εἶχε κουράγιο νὰ θλέπει τὸ καῖκι τοῦ
πούφευγε μὲ τοὺς δικούς του, πού δὲ θὰ τοὺς ξανάθλεπε.
Ὁ Πατρονάμπης σηκώθηκε καὶ πήγινε κι' ἐρχότανε, ἐπει-
τα ξανακάθησε κι' ἐφέρανε τ' ἀσημένια ζάρφια γιὰ τὸν κα-
φέ! Εἶπε νὰ δόσουν καὶ στὸν καπτάν Νικόλα κι' ἐπειτα εἶπε:

— Αὔριο μὲ σκοτεινιά, πρῶτα ὁ Ἀλλάχ, μπαίνουμε στὸ
Δάρ - Μπογάζ καὶ μιά φορὰ τὸ στενὸ δικό μας, περνάει τ'
ἀσκέρι. Ὁ δερέμπης Ἐλεζ Ὀγλὸς, μὲ δεκατέσσερις χιλι-
άδες ὅξω οἱ Ἀζάμπ. Ὁ καπουδάν Πασάς εἶναι ἀποφασισμέ-
νος νὰ δώσει τρομερὸ μάθημα σ' αὐτοὺς τοὺς φερμανλῆδες
τοὺς ἀποστάτες. Τώρα θὰ γυρίσουμε πίσω, νὰ πᾶμε στὸν
Τσεσμέ, καὶ στὸ Κάστρο νὰ εἰδοποιήσουμε ὅλα τὰ καράβια
γιὰ αὔριο.

Ὁ καπτάν Νικόλας καφέ ἔπιβε ἢ φαρκάκι; Ὁρτοσάρισε
λοιπὸν ἡ φεργάδα. Δυὸ ὄρες τὸ πρῶτ' ἦσαν μπροστὰ στὸ
Κάστρο. Μὲ τὸν ἥλιο θγῆκανε στὸν Τσεσμέ γιὰ νὰ δοῦν ποῦ
θὰ κρεμάγαν Χριστιανοὺς. Τέσσερα παλικάρια ἴσια μ' ἐκεῖ
πάνω τρεῖς τσεμελῆδες, ἕνας ἀπὸ τὰ Ἀλάτσαστα. Τοὺς εἶχαν
πιάσει μὲ τ' ἄρματα στὰ χέρια τοὺς κρέμασαν σ' ἕνα πλά-
τανο.

Παναγιὰ μου, ἔλεγε μέσα τοῦ ὁ καπτάν Νικόλας, τ'
εἶδαν τὰ μάτια μου. Δὲ θὰ γίνῃ ποτὲ ἡ χάρη σου, Παναγιὰ
μου νὰ τελειώσουν τὰ θάανά μας;

Ἐξαλίστηκε, κι' ἄρχισε σχεδὸν δυνατὰ νὰ ψάλλῃ τὸ
«Θεοτόκε ἡ ἐλπίς», κι' ἐπήγανε τρικλιζοντας σὰν μεθυμέ-
νος. Ἐπειτὰ σάπασε, ἴσαρε τὸ κορμί του, ἐσταύρωσε τὰ χέ-
ρια του πίσω, ὅπως συνήθειζε καὶ θάδισε μὲ θῆμα σταθερὸ,
μὲ τὸ νοῦ του ὅλο στὸν Κλεάνθη, στὸ Λυκούργο καὶ στὴν Ἐ-
λευθερία. Τὸ θράδυ ὁ καπουδάν Πασάς ἔβαλε τὸ σιγάλο
τοῦ μισμοῦ κι' ὅλος ὁ στόλος σηκώθη στὰ πανιά. Ἦ φεργά-
δα «Εσμέ» ἀρμένιζε μπροστὰ, τρία φανάρια στὴν πρύμη,
σινιαλὸ «ἀκόλουθεῖτε», ὅλα τ' ἄλλα φῶτα σθημένα. Ὁ κα-
πτάν Νικόλας εἶχε κάνει πλέον τὸ σχέδιό του.
— Ὅλα ἐπήγαναι πρῶτα καὶ μὲ πολ-
λὰ πανιά, ἀλλὰ πού νὰ τὴν φτάσουν! Ἦ ἀλήθεια εἶναι ὅτι
ἦτανε μιά χαρὰ αὐτὴ ἡ φεργάδα, ἐγγλέζικο σκαρί, χαϊμέ-
νη στὸ Δέσπορδ' ὅλο χάλκωμα τὰ βρεχάμενα, ἔσχιζε τὴ
θάλασσα σὰν γοργόνα.

* * *

Ὁ ἥλιος ἔχει πολὺ ὥρα θασιλέψει. ἡ μαυρίλα μεγαλῶ-
νει ἀκατάπαυστα. ὁ καιρὸς δυνάμει συννεφὰ ἀρχισαν καὶ
συχνὲς ψιλὲς βροχές, σκοτάδι, πῆλα.

— Ἄν δὲν μποῦμε ἀπόψε στὸ Δάρ - Μπογάζ, ἔλεγε ὁ
Πατρονάμπης, δὲ θὰ μποῦμε ποτέ.

μηση τῆς Θεοτόκου» (15..). «Διατηρητέο».

38. Σουδενά "Ανω: "Άγιος Δημήτριος" (1793).
39. Σουδενά Κάτω: "Άγιος Ἀθανάσιος" (1704) «Άγιοι Ταξιάρχες» (1591). «Διατηρητέο».
40. Στολόθό: (Διπόταμο). «Κοίμηση της Θεοτόκου» (1872).
41. Σωποτέλι: (Δίλοφο). «Κοίμηση της Θεοτόκου» (1857). Κάηκε (1895). Ἐγινε νέα (1899). Ἐτοιμόρροπη. Βρίσκεται ὑποστυλωμένη.
42. Τσεπέλοθό: «Άγιος Νικόλαος» (1753). «Κοίση της Θεοτόκου» (1864). «Εἰσόδια της Θεοτόκου» (1864).
43. Τσερβάρι: (Ἐλαφότοπος). «Άγιος Γεώργιος» (1760). «Διατηρητέο». «Άγιος Νικόλαος» (1786) «Διατηρητέο».
44. Τσερνέσι: (Ἐλατοχώρι). «Άγιος Ἀθανάσιος». Κάηκε ἀπὸ Γερμανοὺς στὰ 1943. «Άγιος Γεώργιος» (....).
45. Φλαμπουράρι: «Άγιος Νικόλαος» (1774).
46. Φραγκάδες: «Άγιος Δημήτριος» (1779).

Ἐδῶ πρέπει: νὰ σημειωθεῖ, ὅτι δὲν ἔξερουμε ποιά ἐπίδραση εἶχε στὸ χτίσιμο τῶν ἐκκλησιῶν ἀπὸ τὸ Ζαγόρι τὸ πέρασμα ἀπ' αὐτὸ δυὸ φορὲς τοῦ Κορμα τοῦ Αἰτωλοῦ (1714-1779).

Ἀπὸ τὰ παραπάνω στοιχεῖα γίνεται φανερό, πῶς οἱ περισσότερες ἐνοριακὲς ἐκκλησιᾶς στὸ Ζαγόρι ἔγιναν κατὰ τὸ 18ο αἰῶνα. Ἄν συνδυαστεῖ τὸ γεγονός αὐτὸ καὶ μὲ τὸ ὅτι κατὰ τὸν αἰῶνα αὐτὸν ἔγιναν οἱ πιὸ ἀξιοθαύμαστες θρύλοις καὶ τὰ γιοφύρια, καθὼς καὶ τὰ παραδοσιακὰ μεγάλωπρεπα οἰκοδομήματα, ὅπως τὰ σπιτία τοῦ Ράδου τοῦ Τσεπέλοθο, τοῦ Μαρίνογλου στὸ Καπέσοβο, τῶν Στουμπαίων καὶ τῶν ἀδελφῶν Οἰκονόμου στὸ Κουκούλι, τοῦ Μέγκλα στὸ Δραγάρι κλπ, εὐκολα μπορούμε νὰ καταλήξουμε στὸ συμπέρασμα, πῶς κατὰ τὸν αἰῶνα αὐτὸν εἶχε φτάσει στὴν πιὸ μεγάλη πολιτιστικὴ ἀνάπτυξη τὸ Ζαγόρι μας.

Ε' ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ «ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΑ»

Ἀπὸ τὰ πολλὰ θρησκευτικά, ποὺ ὑπάρχουν στὸ Ζαγόρι, ὅπως αὐτὰ σημειώθηκαν σὲ συντομία παραπάνω, ἔχουν χαρακτηριστεῖ ἀπὸ τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία ὡς τώρα «διατηρητέα» τὰ ἑξῆς:

1. Στόν Ἅγιο Μηνά Ἱερ. νσός Εὐαγγελίστριας (ΦΕΚ 21/24-1-1958)
2. Στὸ Ἄνα Σουδενά. Μοναστήρι τῆς Εὐαγγελίστριας. Κ.ΕΚ. 621/22-8-1972)
3. Στὴν Ἀρτοίστα. Μοναστήρι τῆς «Σουλῶτισσα» (ΦΕΚ 473/17-12-1926)
4. Στὴ Βίτσα: α) Ἐκκλησιά «Ἁγ. Νικόλαος» (ΦΕΚ 239/30-6-1964)
5. » » β) Τὸ μοναστήρι Προφ. Ἥλια (ΦΕΚ 404/6-7-1965)
6. Στὸ Γρεβενήτι: Μοναστήρι τῆς Βοτσάς (ΦΕΚ 35/2-2-1962)
7. Στὸ Τσερβάρι: α) Ἐκκλησιά «Ἁγ. Νικόλαος» Καλυβία(ΦΕΚ 621/22-8-1972)
8. » » β) Ἐκκλησιά «Ἅγιος Γεώργιος» (ΦΕΚ 538/29-8-1969)
9. Στὸ Καβαλάρι: Ἐκκλησιά «Ἁγίας Τριάδας» (ΦΕΚ 35/2-2-1962)
10. Στὰ Κάτω Σουδενά: Ἐκκλησιά τῶν Ταξιάρχων (ΦΕΚ 621/22-8-1972)
11. Στὸ Μονοδέντρι: α) Ἐκκλησιά «Ἅγιος Μηνάς» (ΦΕΚ 239/30-6-1964)
12. » » β) Μοναστήρι Ἁγ. Παρασκευῆς. (ΦΕΚ 239/30-6-1964)
13. Στὶς Νεγάδες: Ἐκκλησιά «Ἅγιος Γεώργιος» ΦΕΚ 35/2-2-1962)
14. Στὸ Σκαμνέλι: α) Μοναστήρι «Ἅγιος Νικόλαος» (ΦΕΚ 35/2-2-1962) καὶ
(ΦΕΚ 404/6-7-1965)
15. » » β) Μοναστήρι «Ἁγ. Παρασκευῆ» (ΦΕΚ 404/6-7-1965)
16. » » γ) Ἐκκλησιά «Κοίμησι Θεοτόκου» (ΦΕΚ 404/6-7-1965)
17. Στὸ Τσεπέλοβο: α) Ἐκκλησιά «Ἅγιος Νικόλαος» (ΦΕΚ 404/6-7-1965)
18. » » β) Μοναστήρι Ροργκοβού (ΦΕΚ 239/30-6-1964)
19. » » γ) Ἐκκλησιά Κάτω Παναγία (ΦΕΚ 404/6-7-1965)

Σχετικά με το θέμα αυτό των «διατηρητέων» πρέπει να σημειωθεί, ότι ο αριθμός τους είναι πολύ μικρός, ανάλογα με το πλήθος των σημαντικών θρησκευτικών κειμήλιων της περιοχής. Από προσωπική δέ αντίληψη της πραγματικότητας

Ἑυδρομὴ Ἐλαφοτοπιτῶν Ἀθηνῶν

Για τους Έλαφοτοπίτες που ζουν στην Αθήνα και τον Πειραιά κι έχουν την αδελφότητά τους, καμρός είχε καταντήσει, τον τελευταίο καιρό, να οργανώσει η Ένωση τους μία έκδρομη, μία Κυριακή, ώπου να βάρθει ο καιρός να μπορούν να πάνε το καλοκαίρι στο χωριό. Και να το όραμα της έκδρομής πραγματοποιήθηκε. Στην τελευταία σύσκεψή του το Δ.Σ. κάλεσε κι' άλλα μέλη της οργάνωσης και αποφασίστηκε η πραγματοποίησης έκδρομής την Κυριακή 21 Ιουνίου. Εξέλεγη τετρα

Κορινθίων 27. Το 1961 η Σχολή Γυμνασίου μελούς οργανωμένης επιτροπής η οποία ανέλαβε να την οργανώσει. Και την καθορισθήσαν ημέρα 8 η ώρα το πρωί από την πλατεία Κοτζιά, 54 εκδρομείς, με ένα μεγάλο καινούργιο, πολυτελέστατο και άνετο πούλλμαν έγινε η εκκίνηση με προορισμό τό Ξυλόκαστρο κι' από κει τὰ Τρίκαλα Κορινθίας. Ἡ διαδρομή πολύ άνετη και εὐχάριστη (160 χλμ.) Μία διαδρομή πλασιωμένη με τραγουδία, χωράτ' κσι κλαρίνα. Ὁ Γρηγόρης με τὰ Τακούσια παίζουν συνεχώς κυρίως, Ζαγορίσια τραγουδία. Μὰς ἐνθουσιάζουν και χειροκροτοῦμε. Ἡ Μπολονάσινα, ἡ Βασιλαρχόντισσα, τὸ Πάμπιο, τὸ Ζαγορίσιο, ἡ Βιργινάδα κ.λ.π. Μέσα σὲ μιά τέτοια ἀτ-

τας είμαι υποχρεωμένος να σημειώσω ότι ο χαρακτήρας μερικῶν σάν «διατηρητέων» δὲν έγινε με ἀντικειμενικὰ κριτήρια καὶ εἰδικὴ πρόταση τῆς ἀρμόδιας ὑπηρεσίας, ἀλλὰ με κομματικὰ, δηλαδὴ μὲ τὸ σχετικὸ μπιλλετάκι ἀπὸ εἰς ἀπὸ τὸ ἀρμόδιο Ὑπουργεῖο.

Ο χαρακτηρισμός μερικόν θρησκευτικῶν κεφιλιῶν σάν «διατηρητέων», ἐνῶ ἔχει γιά ἀντικειμενικόν σκοπὸν προσταθεῖσι τὰ κεφιλιὰ ἀπὸ φθορά καὶ καταστροφῆς, ὡς ἂν καὶ γιά τὴ συντήρησίν τοὺς με σχετικὴ ἐπίσκεψή, μὲ τὰῦτα θρίσκειται πολὺ μακρὰ ἀπ' αὐτὸ τὸ πράγμα. Οὐκοῦν στικὰ ἀποτελεῖ μιά τυπικότητα, γραμμὴν στὰ χαρτί, ἡ ὅρις κανένα θετικὸν ἀποτέλεσμα. Ποτὲ δὲ θρίσκειται ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία στὴν εὐχάριστὴ θέσιν γὰ προστάσει καθὼς πρέπει ἀπὸ φθορά καὶ καταστροφῆ ἕνα μνημεῖον εἶναι χαρακτηρισμένο σάν «διατηρητέον». Καὶ τότε, γὰρ λείπουν τὰ οἰκονομικὰ μέσα. Οἱ σχετικὲς πιστώσεις, ποὺ ἀσθέθει τὸ κράτος γιὰ τέτοιους σκοποὺς εἶναι μηδαμινὰς, νειπαρκέστατες.

Βρίσκεται ακόμα σέ αδυναμία νά παρακολουθήσει
κειμήλια αὐτά ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία, γιὰ διότι
τὸ ἀνάλογο προσωπικὸ, ποὺ χρειάζονται οἱ ἀνάγκες
ὕπηρεσις αὐτῆς. Ἡ 5ῃ Ἐφορεία Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων
ποὺ ἔχει τὴν ἔδρα της στὰ Γιάννινα, ἔχει στὴν ἀρμοδιότητά
της ὅλην τὴν Ἠπειρο, τὰ Ἰόνια νησιά καὶ μέρος τῆς Ἀ-
τωλ)νίας, ἐνδὺ πρέπει νάναί ἐπανδρωμένη με κατὰ τὴν
πιστημονικὸ προσωπικὸ μὲ περισσότερους ἀπὸ 10 ὑπάλλη-
λους, δὲν διαθέτει ποτὲ τὸν ἀριθμὸ τους. Ἔτσι ἡ ὑπηρεσία
αὐτή, παρὰ τὴ φιλότιμη προσπάθεια τῶν ὑπαλλήλων της
βρίσκεται σέ αδυναμία νά ἐργαστεῖ ἀποτελεσματικὰ περὶ
στὸν τομέα αὐτόν. Ἀπὸ τὴ μιά μεριὰ λοιπὸν ἡ ἔλλειψη ἐπα-
στημονικοῦ προσωπικοῦ κι ἀπὸ τὴν ἄλλη ἡ ἔλλειψη χρημα-
τικῶν μέσων, πρέπει νά μὴ μᾶς ἐπιτρεπτοῦν αἰσιοδοξία περὶ
συντήρηση τῶν θρησκευτικῶν μας κειμήλιων.

(Συνεχίζεται)

Τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἀ' - Θανάση
προσέταψαν ἰσάμε προχρῆτες τρεῖς
μεγάλες βαλανιδιές. Ἐῖχαν φυτεῖται
ἀπὸ κάποιο ἀγιοτικό χερί σὲ ἰδια
πάνω - κάτω ἀπόσταση ἀπὸ τὴν
ἐκκλησίαν καὶ σχηματίζαν ἓνα κανονί-
κω τρίγωνο γύρω ἀπ' αὐτήν. Ἐκε-
ριζώμενες χρόνια καὶ χρόνια κρέμα-
γον τὰ ροζισμένα κλωνάρια τοὺς
καὶ τ' ἄφηναν ν' ἀπλώνονται πάνω
ἀπὸ τὴ στέγη τ' Ἀ' - Θανάση κ'
ἐστῆσαν ὀληνερὶς τ' ἀσώπαστο μούρ
μούρι τοὺς, καθὼς διηγότανε τὴ
μακρινὴ τοὺς ἱστορία στοὺς χωρια-
νοὺς, κι ἂς δὲ μπορούσαν νὰ νιώ-
σουν τὰ γλῶσσα τῶν δέντρων.

Οι τρεις αυτές βαλαντιδιές μεγάλωναν αδερφωμένες, έπλεκαν τὰ γέρικα κλωνάρια τους σὲ μιὰ καταπράσινη, θάλασσα, προστάτευαν τὴν ἐκκλησιά ἀπὸ τὶς μπόρες τοῦ χειμῶνα καὶ διαλαοῦσαν σ' ὅλα τὰ γύρω χωριά τὴς καλοκαιρινῆς μέρες, τὸ θάμα τῆς θαλερῆς τους δοξας.

Ἡ κάθε μία θαρρείς, εἶχε ριζώσει
γιὰ κάποιο ξεχωριστό σκοπό καὶ δὲν
ἀνακατεβόταν ἡ μία στὴ δουλειά
τῆς ἄλλης. Ἡ πρώτη, ποὺ ὀρθώνα-
ταν στὴ μέση τῆς πλατείας, πρὸ ξε-
μακρὰ κάπως ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν, ἡ-
ταν ἕνας πελώριος γίγαντας π' ἄνι-
στανε στὸς δὲς καὶ ρούφαγε τὴ δροσὴν
ἀπὸ τὰ συννεφια καὶ ἄπλωνε τὰ πλο-
κάμια του ὁλόγουρα σὰ στοιχειωμέ-
νος δράκοντας! Αὐτὴ ἡ βαλάντιδα,
ἦταν ὁ Ἄντρος, ποὺ τὴν ξεχωρίζα-
με ἀπὸ τίς ἄλλες δυό. Κάτω ἀπὸ τὴν
σκιά του μάζευε ὅλα τὰ παιδοῦλα
καὶ χαίρονταν τὰ παιχνίδια τους σὰν
γεροπαππούς. Δρόσιζε τὰ ἰδρωμένο-
τους μέτωπα καὶ ἔπαιρνε στὶς φυλλω-
σὶς του τὰ ξένοιαστα γέλιοι τους
καὶ τὰ σκόρπια στεναγμοὺς σ' ἑνὶ
χαρομένο παιδίστικο ἀντίλαλο.

Ἐδὼ κάτω, στὸ βαθύ του ἡσκιο
μεσημέριαζεν ὁ πιστικός κ' οἱ παρά-
δες τοῦ χωριοῦ, ὁ μπάμπας Δημή-
τρης ὁ Νερβισίτης καὶ ὁ γέρο Κολο-
βός. Ήταν ἐνας ὑπνός ἐτούτος τῆς
ἀνοξιότατης πρὸ πάντων μέρες, κι ὥς
τὸν καιρὸ ποῦ θάρχιζαν τ' ἀλώνια,
μιά σπάνια εὐδαιμονία, ἓνα μεσημέρι
στὴν πιὸ χλοερίη γωνιά τῆς Ἑδέμ!
Τὸ χοσμίον ἀπλανάτοσε σ' ἓνα κατα-

παϊδιά μαζεῦονταν τὰ παλιότερα
χρόνια, σήκωναν μεγάλες πέτρες πε-
τίζοντας μέ ὅση δύναμη μπο-
ροῦσαν στὸ καμηνὸ κοῦφι κορμί
γιά ν' ἀκούσουν τὸν ἀντίλαλο ποῦ
ἐβγαίνει ἀπὸ τὰ πολυπάθα σπλαγχνά
του καὶ τὸν ἐπαινρε ἡ ρευματιά της.
Μπάτσος στὰ φτερά της καὶ τὸν ξα-
νάφερε σαν γιγαντωμένη βόη, λέει
ἀπὸ χίλια στόματα.

Τὰ μοιράκια αυτά που σπύλιζαν
 πρὸς ἄνδρα, πρὸς γυναῖκα, πρὸς
 πρῶτον ὅλην, πού λαμποκοποῦσε σὰ
 βελούδο· τ' ἀεράκι ἀνάμεσα ἀπ' τὰ
 φύλλα τῆς βαλανιδιάς νανουρίζε τὸν
 ὕπνο μ' ἓνα σιγανὸ φουρφούρισμα,
 ὅπου σὲ πηγαίνει μακριά σὲ κάποιους
 κόσμους ὄνειροφαντασίας.

Σὲ τούτον ἄκομα τὸ δέντρο ἐ-
 σερναν τὰ παιδιὰ τὰ φίδια, πού σκό-
 τινων καὶ τ' ἀπύθωναν ἀπάνω στὸ
 ροζισμένο κορμὶ του. Ἐβγαίνει τότε
 μιά στρατιά ἀμέτρητη μυμηγκιών,
 πού τ' ὀφάνιζε μέσα σὲ λίγη ὥρα.
 Τὰ μοιράκια αὐτὰ πού σπύλιζαν

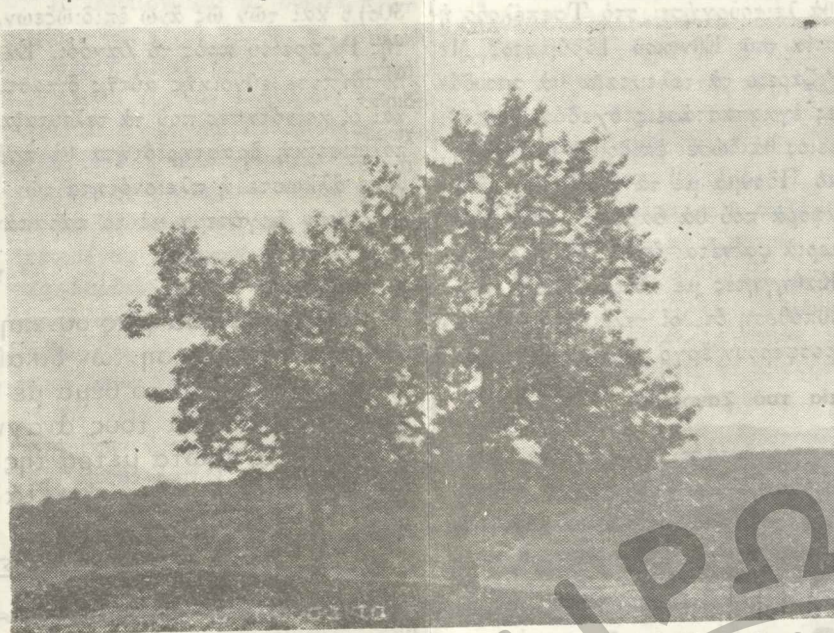
Στὶς ρίζες τούτου τοῦ δέντρου,
 πού ἀπλώνονται ἐλόγυρα ἀπ' τὸ ξε-
 ραμένο κορμὶ, ἐξω ἀπὸ τὸ χῶμα, πο-
 ζαζομένες καὶ καταδαγκωμένες ἀπὸ
 τὰ τσεκουριές τῶν παιδιῶν, κάθον-
 ται καὶ καβαλᾶν τὰ μικροπαῖδα κα-
 μιλᾶν μὲ τὸν κόσμο τῆς φαντασίας
 τους καὶ πλάθουν ὄνειρα καθὺς ἡ-
 γαντεύουν, πέρα μακριά, τὸν κα-
 τάρραχτη τῆς Μπάτσας μὲ τὰ κρε-
 μάμενα δέντρα, καὶ πῶ περὶ, τὸν
 μεγαλόπρεπο Βίκο νὰ κατεβάζει τὴν
 φοῦδια του μὲ τὸ ῥοκίμα.

Η τρίτη βαλανιδιά μία επιβλητική και κόπης ξεχασμένη, ριζωμένη στη δεξιά γωνιά της εκκλησίας, που βλέπει προς το Νοτιά, είναι ένας μυστι-

Ο ΔΕΝΤΡΟΣ*
τὸ τέλος ἑνὸς γίγαντα

του δέντρου, αυτά άμέσως άλλαξαν κατεύθυνση, λες για νά μήν ενοχλήσουν τόν κουρασμένο κι άς τά λέμε έμεις τά μυρμηγκία αυτά βρωμομέρηγκα!

Ἡ ἄλλη βαλανιδιά, ποῦ στέκεται ἀκόμα, κοντὰ στὴ σφεντόνα τοῦ ἀκρινοῦ ἄλωνατο, εἶναι ὁ «κούφιος δέντρος». Κάποια χειμλωνιότικα μέρα, τὰ παιδιὰ ἀναψαν φωτιά πλὴι στὸ γερασμένο κορμί, ποῦ σιγὰ - σιγὰ, ἀπλῶθηκε καὶ τοῦφαγε τὸ σωθικό. Τώρα στέκει ἀκόμα ὀρθοιο μέ λίγα κλαδιά κῶποις ἀναμνηκῆς φυλλοσιὰς ποὺ παραξενεύεσαι σάν τὸ κοιτᾶς πῶς μπορεῖ ἀκόμη νὰ ζεῖ καὶ νὰ ὀρσιζει τοὺς ἄλωνιστάδους. Ἐτοῦτο τὸ δέντρο εἶναι τὸ πῶς βασανισμένο ἄ

πό τ' άλλα αδέρφια του. Έδω τα παιδιά μαζεύονταν τὰ παλιότερα χρόνια, σήκωναν μεγάλες πέτρες και τις πετούσαν με όση δύναμη μπορούσαν στο καμημένο κούρφο κορμί για ν' ακούσουν τόν αντίλαλο που έβγαινε από τα πολύπαθα σπλάχνα τους και τόν έπαινε ως οσιαστή των

του κατόντιν έπαιρνε ή έρεμεία τής
Μητάσας στό φτερά της καί τόν ξα-
νάφερνε σάν γιγαντωμένη βοή. Άές
άπό χίλια στόματα.

Στίς ρίζες τούτου τού δέντρου,
πού άπλώνοντε ολόγυρα άπ' τό ξε-
ραμένο κορμί, έξω άπό τό χύμα, ρο-
ζασμένες καί καταδαγκωμένες άπό
τίς τσεκουριές τών παιδιών, κάθον-
ται καί καβαλάν τά μικρόπαιδα καί
μιλάν μέ τόν κόσμο τής φαντασίας
τους καί πλάθουν όνειρα καθώς α-
γγαντεύουν, πέρα μακριά, τόν κα-
νόνα τής Μητάσας μέ τό κορ-
μί της.

φρύδια του με τὸ ἥσιωμα.

Ἡ τρίτη βαλανιδιά μιὰ ἐπιβλητικὴ καὶ κάπως ξεχασμένη, ριζωμένη στὴ δεξιά γωνία τῆς ἐκκλησίας, ποὺ βλέπει πρὸς τὴν ἀνατολήν, εἶναι ἕνας μιστὸς ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους χρόνους.

κόπαθος κόσμος πού ζει μονάχος του, άκουμπισμένος στή στήν, άκούει τί μυστικές προσευχές και δέεται νυχτόγημα στή χάρη του 'Αγίου Θανάση. Τούτο τó δέντρο δέν έξησε τή ζωή του μέ τ' άλλα άδέφια του. Άρξας εδώ, θερρείς, σάν κόποιος κουρασμένος στρατοκόπος και καλογέρνει ταμένος στόν 'Αγιο. Δέ δέχτηκε τά παιχνίδια και τó πέτρο βόλημα τών παιδιών, δέν ξεκούρασε διαβάτí κάτω από τή σιά του, δέ δεινοπάθησε από τίς μπόρες τών δύσκολων καιρών.

Περαστικά τά πουλιά κουρνιάζουν
για λίγο μονάχα καί ξαναπέρνουν τὸ
δρόμο τους καθὼς χυμοῦν σάν σαΐ-
τες στὴ μεγάλη ρεματιά. Τούτῃ ἡ

μεσούρανα καὶ νὰ γκρεμίζουν τὰ φλο-
γισμένα κλωνάρια καταγής!

Τὸν κλαίσαμε τότε τὸ χαμό του
σάν ἦρθε τὸ μαντάτο ὡς τὰ πικρὰ
τὰ ξένα. Σταθήκαμε εὐλαβικά κα-
σάν βρεθούμε κοντά του καὶ εἶδαμε
τὸ νεκρὸ κορμὶ του ἄταφο, χωρὶς
νὰ τοῖμαίε κανεὶς ν' ἀναμνησθεῖ
στὴν ἐλπίδα του! Τὸν ξανακλαίμε
καὶ τώρα ποῦ τ' ἀτσάλινα μαχαίρια,
ποῦ σκάρωσε ὁ πολιτισμὸς τῆς ἐπο-
χῆς μας, ἐρχονται νὰ ξεριζώσουν
τὴν ἀπόμνημη ἀκόμα στὸ χῶμα, ποῦ
ἔνιεν ἓνα μ' αὐτό!

Τὴν ἀνοιξὴ ὁμῶς, ὅταν θὰ ξανο-
γυρίσουν τὰ κουκάλωγα καὶ θὰ μπο-
μπουκιάσουν τὰ κλαδιά ὁ νους μα-
θὰ γυρνᾷ στὰ μεγάλα του κλωνά-
ρια μαζί με τὰ μικρόπουλα, πλὴν χι-
λιάδες θὰ πετούν στὶς φυλλωσιές
τοῦς, ξεγελαμένα ἀπὸ τὴν ἀνοιξή.
Θὰ μαζεύομαστε καὶ πάλι κάτω ἀπὸ
τὸ βαθὺ ἥσκιο του καὶ ἐ' ἄνασαι-
νομε τὸ δροσερὸ του ἀέρα καὶ θὰ
ἀκούμε τὶς ἱστορίες τῶν γεροντῶν
γιὰ τὰ μακρινὰ τοὺς ταξίδια.

Θά πετάει και πάλι ολοζώντανη
μνήμη μας στά γιγάντια κλωνάρια
του στίς πρώτες βροχές τού χινοπού
ρου καθώς θ' άνεμίζονται και θ' ά
ναφουφουλιάζουν τά κίτρινα φύλλα

◆ Σκόρπιζε την ακτινοβολία σου, αλλά να παραμένεις στη σκιά.

στο άπειρο σαν κυνηγημένα πουλιά

Κι όταν τις άγριες νύχτες του χειμώνα, ο άνερας θα χυμεί στ' άλισθο κορμί του, θ' άκούμε τή φωνή του γκιωνή και θά λαρώνει τ παιδιάστικο κλάμα και τ φόβο τών νυχτερινών στοιχειών, που έπλασε φαντασία μας μαζί με τ παραμυθι και τισ ιστορίες των νανάδων μας

Θά τὸν ἀνασταίνουμε πάντα κ
θά τὸν βλέπομε ὁλοζώντανο μπρ
στά μας τὰ γίγαντα καὶ θ' ἀναπ
λούμε τὴ μεγαλυσύνη τῆς αἰωνίας
ἡς του μὲν ὅλη τὴν πικρά πού μας
ψησεν ὁ φοβεροῦ χαμοῦ του.

ωσαν τὸ θέαμα τῆς ἀπεριγράπτου
 ητειας του καὶ δὲ μεγάλωσαν κατὰ
 ἀπὸ τὸν ἥραιο του θα λένε — ὁ
 ἄς νὰ δώσει! — νὰ ἐδῶ κάπου ἦταν
 μεγάλος δέντρος!

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΑΡΑΛΗΣ

(*) Είχε γραφεί το 1958, τότε πλάχθηκε ο μεγάλος Δέντρος.

NEOI EPIISTHMONEX

Ἦλθε ἀπὸ ΖΑΙΡΕ ὁ Δημήτρης
Χαριλάου Ξάνθος ἀπὸ τὰ Πάνω Σ
δενά, Μηχανικός καὶ πρόεδρος τ
Συνδέσμου Εὐρωπαίων περιο
ΚΙΝΟΥ τοῦ ΖΑΙΡΕ.

Στο νέο επιστήμονα και διακε
μένο Ζαγορίσιο εύχμαστε κα
σταδιοδρομία.

Κοινωνικά**ΓΑΜΟΙ**

ΒΩΒΟΥΣΑ: Στεφανώθηκαν ἡ Φανή Χαραλ. Λύτου με τὸν Νικόλαο Τόσκα καὶ ἡ Νόλα Στέργιου Κυράτσα με τὸ Σπύρο Γοργόλη.

— Τοὺς εὐχόμεθα νὰ ζήσουν εὐτυχισμένοι.

Τάσος

★

ΚΟΥΚΟΥΛΙ.— Στεφανώθηκαν στὶς 19 Ἰουλίου (Κυριακή) στὴν ἐκκλησιά τοῦ Ἀρχιμαντρείου στὰ Γιάννινα ὁ Κουκουλιώτης φιλόλογος καθηγητὴς κ. Τάκης Μ. Τάγκας, μετὰ τὴν ἀπό τὸ Λιασκοβέτσι - Ζαγορίου καθηγήτρια μαθηματικὸ Οὐρανία Γκολοκάνη.

— Ἡ ἐφημερίδα μας συγχαίρει θερμότητα.

★

ΘΑΝΑΤΟΙ

ΑΣΠΡΑΓΓΕΛΟΙ: Πέθανε σὲ ἡλικία 78 ἐτῶν καὶ τάφηκε στοὺς Ἀσπραγγέλους ὅπου κατοικοῦσε ὁ Δικωρφιῶτης Γρηγόρης Δίπλος. Ἡ νεότητά του ἦταν γεμάτη ἀπὸ ἐντονούς κοινωνικούς ἀγώνες καὶ ἀνθρωπιά που τὸν ἐφεραν κοντὰ στὶς προσωπικότητες που κατεῦθναν στὴν περίοδο τοῦ μεσοπολέμου τὴ σοσιαλιστικὴ κίνηση στὴν Ἑλλάδα. Ὁ μεταστάς συγκέντρωνε τὴν ἀγάπη καὶ τὴν ἐκτίμηση ὅλων ὥσων τὸν γνῶριζαν. Ἡ ἐφημερίδα μας ἐκφράζει στοὺς συγγενεὶς του θερμὰ συλλυπητήρια.

**ΜΝΗΜΟΣΤΝΟ
ΤΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΗ
ΠΕΤΡΟΥ ΚΟΚΚΟΡΟΥ**

Στὶς 21 Ἰουνίου ἐγίνε στοὺς Κουκούλι τὸ 40^ο μνημόσυνο τοῦ Πανεπιστημιακοῦ Καθηγητὴ Πέτρου Κόκκορου. Παραβρέθηκαν σ' αὐτὸ ἀντιπροσωπεία ἀπὸ καθηγητὲς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ὁ Πρύτανης καὶ πολλοὶ καθηγητὲς ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιο τῶν Γιαννίνων, ὁ Δήμαρχος τῶν Γιαννίνων, οἱ συγγενεὶς καὶ πολλοὶ ἐπιστήμονες, φίλοι καὶ Ζαγορίσιοι ἀπὸ τὰ Γιάννινα καὶ τὰ γύρω χωριά τοῦ Ζαγορίου.

Ὁ ἀείμνηστος Καθηγητὴς Π. Κόκκορος εἶναι ὁ μοναδικὸς Πανεπιστημιακὸς Καθηγητὴς, ἀπὸ τοὺς ἀρκετοὺς τέτοιους, που ἔχει ἀναδειχθεῖ ὡς τώρα τὸ Ζαγόρι, που θάφτηκε στὸ χωριὸ του.

ΠΡΟΣΦΟΡΑ

Οἱ ἀδερφεὶς δ. Ἑλένη καὶ Σαφῶ Ἀναστασιάδης ἀπὸ τὸ Κουκούλι προσέφεραν στὴν ἐκκλησίαν τοῦ χωριοῦ δρχ. 2000 σὲ μνήμη τοῦ Καθηγητὴ Πέτρου Κόκκορου.

ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ

Ἡ ἐφημερίδα μας, στὴν ἐπέτειο τῆς συμπληρώσεως τριῶν χρόνων ἀπὸ τὴν ἐκδόσή της, προσκαλεῖ στὶς 12 Αὐγούστου ἐ.ξ. ἡμέρα Τετάρτη καὶ ὥρα 6 μ.μ. στὰ γραφεῖα της (ὁδ. Σίνα ἀριθμ. 4), σὲ φιλικὴ συνάντηση, ὅλους τοὺς συνεργάτες της, γιὰ νὰ ἀνταλλάξουν σκέψεις καὶ γνώμες γιὰ τὴν καλύτερη, μελλοντικὰ, προσφορά τῆς στοὺς ἀναγνώστες της.

τοπικά νέα

ΚΗΠΟΙ.— Ἀποπερατώθηκαν οἱ ἐργασίες γιὰ τὴν τοποθέτηση τοῦ ἀναμεταδότη ὙΕΝΕΔ που ἐγκαταστάθηκε μετὰ δαπάνη τοῦ Συλλόγου, καὶ ὅλο τὸ χωριὸ βλέπει τώρα πεντακάθαρα καὶ τὸ δεύτερο τηλεοπτικὸ δίκτυο.

Τώρα μένει μόνο ἡ παροχὴ ἡλεκτρικοῦ ρεύματος ἀπὸ τὴν ΔΕΗ στὸν ἀναμεταδότη φροντίδα τῆς Κοινότητάς πλὴν ἡ ὁποία ἔκανε τὶς ἀπαραίτητες ἐνέργειες. Μέχρι τώρα ὁ Σωκράτης Γερουτῆς καὶ ὁ Κώστας Κατσουλῆς μετὰ καλῶς ἀπὸ τὰ σπῆτα τοὺς ἔδωσαν ρεύμα στὸν ἀναμεταδότη. Ἐκ μέρους τοῦ Συλλόγου καὶ τῶν κατοίκων τοὺς εὐχαριστοῦμε.

— Στὶς 7 Ἰουλίου ὁ ΟΗΘ ἔδωσε παράσταση στὸ χωριὸ μας μετὰ τὸ ἔργο «Πλούτος» τοῦ Ἀριστοφάνη. Παρ' ὅτι ἡ παράσταση ἐγίνε ἐκτάκτως, τὸ μάθαμε μόλις τὸ ἀπόγευμα τῆς ἴδιας ἡμέρας τὴν παρακολούθησαν οἱ τοπικὲς ἀρχές, οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ καὶ ὁρισμένοι κάτοικοι γειτονικῶν χωριῶν. Τελικὰ καὶ μεῖς καὶ οἱ ἡθοποιοὶ μέναμε παρὰ πολὺ εὐχαριστημένοι.

Υ.Σ.: Ἡ κ. Βίκυ Γενναδίου ἔδωσε οἰκονομικὴ ἐνίσχυση στὸν Σύλλογο 1.000 δρχ. στὴ μνήμη τοῦ θείου της Δημητρίου Γενναδίου.

**ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ
ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ**

Στὴ Συνέλευση τῶν συνεργατῶν, που θὰ πραγματοποιηθεῖ ὡς ἀνακοινώθηκε στὶς 12 Αὐγούστου, θὰ ἀνακοινωθεῖ λεπτομερικὰ ἡ οἰκονομικὴ διαχείριση τῆς ἐφημερίδας τῶν Ζαγορίσιων «Τὸ Ζαγόρι μας», καὶ ὁ ἀπολογισμὸς θὰ δημοσιευθεῖ στὸ τεύχος τοῦ Σεπτεμβρίου.

Παρὰ τὴν προσπάθεια που καταβάλλει ἡ ἐπιτροπὴ νὰ μὴν δημιουργοῦνται ἐξοδα ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχει ἓνα ὑπολογισμὸ ἐλλεμμα.

Ἐυδρομὴ Ἐλαφοτοπινῶν Ἀθηνῶν● ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠ' ΤΗΝ 8^η ΣΕΛ.

τῆς φύσεως δῶρα αὐτὰ που δὲν ἐπιδέχονται εὐκόλα μεταβολὴ καὶ οὔτε ἐξουσιάζονται.

Φτάνουμε στὴν Ἀνω Βάλτα. Δασωμένη καὶ βαθύσκοινη περιοχή. Ἀλλὰ καὶ καλλιεργημένη μετὰ πολλὰς πηγὰς καὶ ἀφθονα τρεχούμενα νερά. Πλατάνια πανύψηλα σκιάζουν τὸ κεντρικὸ τοπίο καὶ κέντρα πολλὰ ἐτοιμα νὰ προσφέρουν ὅ,τι τοὺς ζητηθεῖ, ἐστὼ καὶ πανάκριβα.

Ἐκατοντάδες πολλοὶ ἐκδρομεῖς που ἔχουν προηγηθεῖ κινούνται καὶ ἀπολαμβάνουν τὰ κρύα νερά. Πούλμαν πολλὰ ἀραδιασμένα στὸ δρόμο καὶ πραγματευτὰδες μετὰ διάφορα προϊόντα, κυρίως ὑπωροκνηπειακά περιμένουν ἀγοραστὰδες. Γιὰ μᾶς προσηρρίζεται σημεῖο συγκεντρώσεως γιὰ τὸ ἀπόγευμα καὶ ὥρα ἀναχωρήσεως.

Σκορπούμε καὶ ἀπολαμβάνουμε ὁμαδικὰ καὶ οἰκογενειακὰ ὅ,τι προσφέρεται καὶ θέλουμε.

Φαγοπότι, χορὸς, γλέντι, περίπατος, παρακολούθηση ἐκδηλώσεων πανηγυριοῦ. Ὅλοι κατευχαριστημένοι. Κι' ὕστερα ἀπὸ παραμονὴ 5 περὶπου ὥρων ὅλοι στὸ σημεῖο συγκεντρώσεως που ὀρίστηκε, ἐτοιμοὶ γιὰ τὴν ἐπιστροφή. Ξεκινούμε μετὰ προορισμὸ τώρα τὴν Κινέτα στὸ Σαρωνικὸ, γιὰ διωρὴ παραμονή. Ἐκεῖ, κολύμπι δεύτερο γιὰ ὅσους θέλουν καὶ ξεκούραση γιὰ τοὺς ὑπόλοιπους που αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκη της.

Ἐξαιρετικὴ ἐπιτυχία σημεῖωσε, ἀναντίρρητα, ἡ ἐκδρομή. Συντελεστές ὅλοι. Οἱ νέοι μετὰ τὰ τραγούδια καὶ

τὴ χαρμόσυνη ἀτμόσφαιρα που νεχῶς κράτησαν. Καὶ οἱ μερὶς τὶς πολιτισμένες διαφορὲς σὺν τὰ ὡραία ἀνέκδοτα καὶ τὴν ἀρὰ στὶς ἐντονὲς ἀναμνήσεις ζωῆς τοῦ χωριοῦ μας.

Ἰδιαίτερα ἐδῶ ἐπιβάλλεται νὰ μειώσω τὰ ὀνόματα τῆς ἐπιτροπῆς: (Κώστας Στεφανῆς, Ἀριστόβουλος Χρόνης, Πέτρος Ἰδίας, Ἐρριέττη Λιόγκα - Σαυῆς, κη), που ὑπῆρξαν οἱ κύριοι σπῆτες τῆς ἐπιτυχίας.

Κι' ὅταν στὸ γυρισμὸ ἦρθε ἡ μὴ τοῦ ἀποχωρισμοῦ σ' ὅλυντα ματα κυριαρχοῦσε ἡ εὐχή: «ἄν καὶ μιὰ ἄλλη, τόσο εὐχάρστη πετυχημένη ἐκδρομή» καὶ καλὴ τάμωση στὸ χωριὸ.

**ΕΝΑ ΝΕΟ ΒΙΒΛΙΟ
ΤΟΥ Κ. ΙΩΑΝ. Ν. ΝΙΚΟΛΑΤΟΥ**

Κυκλοφόρησε ἡ συλλογὴ τῶν ματῶν τοῦ κ. Ἰωάννου Ν. Νικολάου, μετὰ τὸν τίτλο «Ἀνὰ μέτρη καλαίσθητη ἐμφάνιση καὶ ξόφυλλο τοῦ κ. Βασίλη Χαλῆ».

Πωλεῖται στὰ βιβλιοπωλεῖς Ἰωαννίνων κ.κ. Στ. Ἰωάννου, Ἀθ. Κουμπλαμμάτη καὶ Ἀλέξανδρου Διατίθεται ἐπίσης ἐν τὸν ἴδιον τὸ συγγραφεῖ, Παντ. 23, ἀριθμ. τηλ. 28315 καὶ ἀπὸ τὰ γραφεῖα τῆς ἐφημερίδας καὶ στέλλεται, ἐπὶ ἀνταπόδοσιν, σ' ὅποιον τὸ ζητήσει. Ἔσοδα παχυδρομικῶν τελῶν. Τ. δρχ. 200.

● Στὴν Ἀθήνα τὸ βιβλίο πωλεῖται στὸ Ἑπαιρωτικὸ Βιβλιολεῖο «ΔΩΔΩΝΗ» τοῦ κ. Β. Λάζου, Ἀσκληπιδίου 3.

ΠΡΟΣΦΟΡΑ

ΑΓΙΣΤΗ.— Ἡ οἰκογένεια Βασιλίου Πρίτσου προσέφερε εἰς μνήμην

ΔΕΣΠΟΙΝΑΣ

1000 δρχ. εἰς Ἐνωση Ἀριστ. Κου πρὸς ἐπίτευξιν τῶν σκοπῶν

ΕΝΑ ΔΕΝΤΡΟ
δίνει κάθε μέρα
Ο ΞΥΓΟΝΟ
ἄρκετό γιὰ τρία ἄτομα
ΣΒΥΣΕ ΚΑΛΑ ΤΟ ΤΣΙΓΑΡΟ ΣΟΥ
ΜΗΝ ΚΑΙΣ ΤΟ ΔΑΣΟΣ